

Шынкарэнка В. К. (Гомель, Беларусь)

ВЫСІ І БОЛЬ ПАЛЕССЯ

У артыкуле створаны літаратурны партрэт У. Верамейчыка, вядомага паэта палескай зямлі. Вызначана тэматыка і праблематыка яго творчасці, падкрэслена стылёвая разнастайнасць яго мастацкага таленту. Зроблены акцэнт на актыўнай грамадзянскай пазіцыі У. Верамейчыка, яго —гатоўнасці маліцца за сваё Палессе і ўсю Беларусь.

Таленавіты паэт, яркі публіцыст, бліскучы педагог, выдатнік народнай адукацыі, сапраўдны патрыёт палескага і ўсяго беларускага краю, безаглядна ўлюбёны ў яго непаўторныя краявіды, што пазней будуць незваротна знявечаны меліярацыяй і Чарнобыльскай бядой, Уладзімір Міхайлавіч Верамейчык (01.11.1937 – 26.12.1999) нарадзіўся ў в. Петрыцкае Брагінскага раёна Гомельскай вобласці ў настаўніцкай сям’і. Калі хлопчыку было каля двух гадоў, яго бацьку арыштавалі як —ворага народа. У рэшце рэшт, пасля доўгіх судовых допытаў Міхасю Рыгоравічу дазволілі вярнуцца на працу ў школу, дзе ён займаў пасаду дырэктара да 1939 г. На вайне старэйшы Верамейчык прападзе без вестак. Амаль усе гады ліхалецця і страшэннага голаду асірацелая сям’я перажыве ў вёсцы Нахаў Калінкавіцкага раёна. Маці з вялікай цяжкасцю ўдалося ўладкаваць маленькага сына ў дзіцячы дом. Як узгадвае сам пісьменнік, з часоў вайны і да першага свайго заробку ў яго было толькі адно жаданне: што-небудзь з’есці. Але ні голад, ні іншыя выпрабаванні не перашкодзяць маладому чалавеку ўсур’ез захапіцца літаратурай, актыўным чытаннем твораў самых розных аўтараў у час вучобы ў Рэчыцкім педвучылішчы.

Пасля заканчэння гэтай навучальнай установы ў 1955 г. У. Верамейчык некаторы час працуе старшым піянерважатым Міхалкаўскай СШ Мазырскага раёна, потым служыць у арміі (1956 – 1959). Друкавацца пачне з 1955 г. спачатку ў рэчыцкай раёнцы —Калгаснік, а затым у рэспубліканскай перыёдыцы. І ўжо першыя спробы пяра пачаткоўца былі з прыязнасцю сустрэты грамадскасцю і прафесійнай крытыкай. Па спецыяльным выкліку за подпісам П. Броўкі паэт прыме ўдзел у нарадзе маладых пісьменнікаў у Каралішчавічах (1957), дзе пазнаёміцца з Р. Барадуліным, Г. Бураўкіным, У. Караткевічам, Е. Лось, Я. Пархутам, У. Паўлавым, Ю. Свіркам. І гэтыя, і многія іншыя аўтары, што будуць адкрыты У. Верамейчыкам падчас новых знаёмстваў, стануць для яго вернымі сябрамі на ўсё астатняе жыццё. Да напісанага імі паэт неаднаразова будзе звяртацца ў сваіх шматлікіх творах.

Пасля дэмабілізацыі У. Верамейчык паступае на філалагічны факультэт БДУ імя У. І. Леніна, прымае актыўны ўдзел у рабоце літаб’яднання пры —Чырвонай змене. Пасля заканчэння вучобы ў 1964 г. па ўласнай просьбе размяркоўваецца ў в. Ведрыч Рэчыцкага раёна, дзе, як быў перакананы сам паэт, сышлася —клінам зямля і дзе ён нязменна працаваў усё сталае жыццё на пасадах выкладчыка роднай мовы і літаратуры, а пазней завуча і дырэктара. Невыпадкава сёння Ведрыцкая школа носіць ганаровае імя гэтага адданага сваёй справе настаўніка і пісьменніка.

Літаратурная спадчына У. Верамейчыка прадстаўлена зборнікамі вершаў і паэм —Прыпяць (1973), —Яснасць (1978), —Люблю! (1981), —Клянуся Прыпяццю (1988), —Ліхаўня (1997), публіцыстычнымі кнігамі —Гарызонты сельскіх педагогаў: запіскі

дырэктара школы (1984), —Жыву школаю (1991). Звяртаўся пісьменнік таксама да жанраў сатырычнага верша і байкі (зб. —Магарыч, 1994); гумарэскі, фельетона, апавядання (зб. —Карчы Гіменей, 1991); актыўна выступаў у друку з крытычнымі артыкуламі. Праз усё сваё жыццё пранёс У. Верамейчык любоў да Радзімы, да Бацькаўшчыны, дарагіх палешукоў і найпрыгажэйшых краявідаў Палесся, Мазыра, няўрымслівай хуткаплыннай Прыпяці. Як некалі Міхалкі падарылі пісьменніку сяброў Аляксея Краўчанку і Анатоля Ярашэўскага, так і Мазыршчына падарыла яму самую вялікую любоў і зачараванасць жыцця — залатабруйную Прыпяць з усім яе вялікім неспакоем, разлівамі, бязмежнай сінеччу хваль і гайсаннем ветру-гаваруна, стаўшы для самога творцы вусцем і вытокамі. Адметна, што працула слова развітання са сваім верным сябрам, —дыпламатам праўды, дыпламатам розуму У. Верамейчыкам Анатоля Кудравец назаве менавіта так: —Я Прыпяці і вусце і выток (1, с. 155).

Апошнім зборнікам, што выйшаў яшчэ пры жыцці аўтара, стала —Ліхаўня. У яе ўвайшлі вершы рознага тэматычнага гучання, а таксама аднайменная паэма, прысвечаная маці пісьменніка — Соф’і Данілаўне Збароўскай, ураджэнцы вёскі Ліхаўня Нараўлянскага раёна, што, як і многія вёскі ў самых розных рэгіёнах Беларусі, знікла ў —нікуды пасля страшнай Чарнобыльскай трагедыі. Сціпласць, улюбёнасць у свой непаўторны палескі край адчуваецца ў кожным творы пісьменніка. Няма ніякага сумнення ў тым, што родныя мясціны і звязаныя з імі перажыванні пакінулі ў душы аўтара незабыўны і глыбокі след. Прычым частае выкарыстанне дакладных геаграфічных найменняў ніколі не шкодзіць лірычнаму пачатку паэзіі У. Верамейчыка, якую даследчыкі не без падстаў называюць —першароднай і заповітнай, роснай і ўкоснай, празрыстай і вірлівай, неўтаймаванай і гарчай (2, с. 5).

Пераважная большасць вершаў зборніка прысвечана бязмежна дарагім мясцінам, дзе аўтар правёў большую частку свайго жыцця. Іншы раз У. Верамейчык занатоўвае ў паэтычных тэкстах асноўныя вехі ўласнай біяграфіі, няпростай гісторыі сям’і і такім чынам вынаходзіць свае Бермуды, свой —Палескі трохкутнік. Пры гэтым дзеля паўнаты інфармацыйнага паведамлення, што прадстае на фоне лірычна-разгорнутага і ўзмоцненага паўторама светлага вобразнага малюнка, паэт гатовы часта ахвяраваць рыфмай, роўнаскладовасцю радкоў і іх структурным афармленнем:

Маці мая нарадзілася ў светлай Нароўлі,
У Брагіне светла-зялёным убачыў я свет,

Сын мой зачаты ў Хойніках светла-ружовых... [3, с. 43].

Літаральна праз радок дарагія сэрцу аўтара тапонімы змяняцца на нябачныя і зусім іншыя па сутнасці і фарбах, але з уласнымі імёнамі нуклідныя рэаліі, якія засведчаць знікненне гармоніі і ўсюдыісную прысутнасць смерці ў навакольным свеце, самім палескім трохкутніку, што займелі кантрастны папярэдняму светламу чорны колер: Стронцый, Плутоній і Цэзій упалі з нябесаў, Густа засыпалі атамнай соллю палаткі, лугі.

Прыпяць, Славечна, Брагінка і безліч рачулак

Ў мулкіх нуклідных пасцелечках выснілі страшныя сны.

Знікла гармонія... [3, с. 43].

Апакаліптычная карціна постчарнобыльскай рэчаіснасці і чорнага палескага трохкутніка з персаніфікаванымі вобразамі Стронцыя, Цэзія, Плутонія настолькі жахлівая, што —Я-герой твора звяртаецца на каленях да Бога з просьбай вярнуць яму і народу —Хойнікі, / Брагін, / Нароўлю... / Чыстымі, / чыстымі, / чыстымі... (3, с. 43).

Увогуле, асэнсаванне наступстваў Чарнобыльскай трагедыі з’яўляецца адной з галоўных тэм паэзіі У. Верамейчыка (вершы —Беларусі, —Зона, —Санаторый

—Бярэсце|| і інш.). Асабліва пераконвае ў гэтым паэма —Ліхаўня||, глыбокі змест і эмацыянальная ўзрушанасць ад прачытання якой прымушае ўзгадаць лепшыя творы беларускага ліра-эпасу адпаведнай тэматыкі. Найперш паэмы М. Башлакова, В. Зуёнкі, К. Жука, А. Зэкава, С. Законнікава, М. Мятліцкага, У. Някляева, Я. Сіпакова і іншых.

З сумным настроем і нават тужлівым надрывам лірычны суб'ект паэмы У. Верамейчыка ўспамінае тыя шчаслівыя хвіліны, што правёў у чыстым палескім лесе, ля рэчкі Славечны з яе празрыстай і цудадзейнай вадой.

На скрыпцы журлівай прастораў Палесся
Славечна – адна залатая струна,
Што грае ў полі, што плача ў лесе
Ад рання да вечара і даўдна. [3, с. 68].

Лірычны суб'ект твора адчайна спадзяецца на цуд, марыць убачыць дарагую сэрцу —Ліхаўню жывой і шчаслівай...|| [3, с. 63]. Тую самую Ліхаўню, якая ў адзін з красавіцкіх дзён стала атамнай Хатынню, запалоненай Цэзіем, Стронцыем, Плутонім, з нейтроннай маннай на плячах. Разам з Чарнобыльскай аварыяй на Палессі і іншых рэгіёнах Беларусі амаль адразу знікла ранейшае жыццё. Усё навокал атручана, а таму стала нікому не патрэбна. Здаецца, лугі і лясы, палі і сады па-ранейшаму працягваюць квітнець, але гэтага ўжо ніхто не бачыць. Вакол ніводнай душы, якую магла б уразіць багаццем сваіх выяў гэтая небяспечная для чалавека прыгажосць раслінна-прыроднага, зямнога і воднага, матэрыяльна-рэчыўнага свету. І ўсё ж герой не пакідае марыць аб вяртанні-адраджэнні яго малой радзімы, як і многіх іншых пахаваных у выселеных зонах беларускіх вёсак.

І будуць здаровыя рыбы
З шчаслівымі дзецьмі купацца, І
яблыкаў, груш неатрутных
Кашамі ў дом пананосяць. І бэз
зацвіце не нуклідны
Ля кожнай шчаслівае хаты.

І будзе вялікае свята... [3, с. 77].

Адказнасць, трывога за будучы лёс прыроды, якую з кожным годам усё болей і болей забруджваюць, вынішчаюць, выразна адчуваецца ў вершы У. Верамейчыка —Размова з меліяратарам||. Чарнобыльская тэма тут цесна знітавана з экалагічнай. Лірычны герой паэта, звяртаючыся са словамі асуджэння да асушальнікаў балот, задаецца балючым пытаннем: як выратаваць гэтае восьмае цуда свету – Прыпяць, Палессе? Яго хвалююць замах на неруш, чалавечая абыякавасць да нерукачыннага свету, нядбайныя адносіны да зямлі, вады, акаляючай атмасферы, што паўсюдна нішчацца, на нашых вачах паміраюць. Але ж ад кожнага з нас залежыць тое, якім будзе ўніверсум праз гады і дзесяцігоддзі, як планета сустрэне нашых нашчадкаў у далёкай будучыні.

Асобнае месца ў творчасці пісьменніка займае мазырская тэма. У адным з інтэрв'ю карэспандэнту —Гомельскай праўды|| У. Верамейчык прызнаваўся, што любоў да Прыпяці і Мазыра ў яго яшчэ з уражанняў ранняга дзяцінства, калі туды яго везлі ратаваць ад голаду. Пра Мазыршчыну паэт піша вельмі шчыра і амаль заўжды ў сукупнасці з прыгажуняй-Прыпяццю, —размах і апантанасць|| якой не можа не зачароўваць. На гэта ўказвае і назва першай паэтычнай кнігі аўтара – —Прыпяць||. Загадкавая палеская рака стала для У. Верамейчыка другой маці. Яна – юнацкае захапленне, першая каханка, галоўная крыніца творчага натхнення, —восьмае цуда зямлі||, адхланне, што дазваляе не памятаць пра смерць (—Над Прыпяццю||, —Размова з меліяратарам||). Трэба заўважыць, што паэт не з'яўляецца першапачаткоўцам у раскрыцці гэтай тэматыкі (да яго пра —беларускую Швейцарыю||

пісальні Я. Купала, В. Вольскі, У. Дубоўка, І. Навуменка, У. Краўчанка, У. Караткевіч, А. Бароўскі і інш.). Аднак гэтак пранікліва і ярка адлюстравана ўся загадкаваць, прывабнаць і прыгажосць краю, здаецца, змог толькі У. Верамейчык. З захапленнем апяваючы мілія сэрцу краявіды, землякоў, —незабыўныя стромы сталіцы Палесся, а яны для лірычнага героя вышэй, —чым Памір і Каўказ, аўтар стварае персаніфікаваны вобраз горада. Мазыр, асабліва прыгожы вясною, —у бэзавай імглі, паўстае сведкам самых патаемных мар, думак і спадзяванняў месцічаў, духоўным вартаўніком усяго Палесся (вершы —Журналіст, —Мазыр, —Вартуй, Мазыр і інш.).

Асобнае месца ў творчасці У. Верамейчыка займае Мазырскі педагагічны інстытут (зараз педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна). Пра заснаванне і гісторыю гэтай навучальнай установы паэт шмат пісаў у сваіх нарысах, сюды ён часта і з ахвотаю прыязджаў на літаратурныя вечарыны, сустрэчы са студэнтамі і выкладчыкамі. Вершпрысвячэнне —Мазырскому педінстытуту ўяўляе сабой своеасаблівы завет, летапіс гісторыі яго ўзнікнення і далейшага развіцця. Не менш вобразнымі, пяшчотнымі і прыгожымі паўстаюць у вершах У. Верамейчыка жанчыны-мазыранкі. Так, паэт абагаўляе клапатлівыя і ласкавыя рукі медсясцёр, якія выратавалі яго жыццё (—Мазырскім медыцынскім сёстрам). Але ў большасці твораў, незалежна ад прафесійных захапленняў, сацыяльнага статусу сваіх лірычных гераінь, пісьменнік аднолькава ставіцца да іх з непрыхаваным замілаваннем і цёплымі пачуццямі (—Аловак, —Зімовы санет-акраверш, —Баюся Васілевіч). Здаецца, —Я паэта пакідае за сабой з усяго багацця Палесся —няўрымлівай Прыпяці ход ці не адзіна з тым, каб такім чынам гарантаваць сустрэчу з каханай —і праз некую тысячу год (—Жанчыне з Мазыра, [3, с. 39]).

Шмат вершаў, змешчаных у зборніку —Ліхаўня, пададзена ў форме прысвячэнняў паэтам-сябрам і аднадумцам. Сярод іх —Р. Барадулін, І. Гарыст, Л. Дранько-Майсюк, У. Дударэнка, Л. Кругаўцова, У. Лазарэвіч, Е. Лось, А. Малюк, І. Навуменка, А. Рабцаў, В. Самсоненка, Ф. Саўка, В. Сяліцкі, Н. Тужык, Б. Ціхановіч, Г. Шараі і інш. Настальгіяй па маладосці гучыць верш —Мазырскі трамвай, адрасаваны даўняму сябру А. Ярашэўскаму. Нібы пры дапамозе фантастычнай машыны часу, аўтар вяртаецца ў незабыўныя часы свайго юнацтва. Адным з адметных твораўпрысвячэнняў з'яўляецца —Помнік невядомаму мазыраніну. Гэта — верш пра тых не ўвекавечаных у помніках і мемарыялах сваёй эпохі, здольных на ўласны пратэст і абвяржэнне галоднай пасляваеннай сталінскай рэчаіснасці мужных людзей, адчайныя ўчынкі якіх і сталі сведчаннем хуткага звяржэння ранейшых ідалаў, неабходнасці далейшай перабудовы ў грамадстве.

Па-новаму асэнсоўваюцца У. Верамейчыкам крываваыя 1941–1945 гады ва —Успамінах пра вайну. Верш адрасаваны Барысу Ціхановічу, непасрэднаму ўдзельніку падзей таго трагічна-гераічнага, напоўненага шматлікімі выпрабаваннямі часу. У —Таполях юнацтва паэт з павагай звяртаецца да ваеннага лёсу і зробленага ў літаратуры заўжды маладым і летуценным І. Навуменкам, а таксама выказвае спадзеў на будучы плён творчасці палескага рамантыка, на тое, што мір наўвекі ўсталюецца на ўсёй зямлі.

Хвалюе У. Верамейчыка і тэма вёскі, якая з апошніх сіл трымаецца на энтузіязме адданных ёй людзей. Паэт гатовы цалаваць —парэпаныя рукі даярак, схіляе голаў перад астатнімі яе працаўнікамі, што часта трапляюць у няпростыя жыццёвыя сітуацыі, месяцамі не атрымліваюць грошы за здадзеную прадукцыю, у тым ліку і —дзякуючы добрым чыноўнікам і старшыням (—Сельскай гаспадарцы).

Асабліва часта пісьменнік задумваецца над сіроцкім становішчам матчынай мовы ў роднай краіне, наогул над няўпэўненым самапачуваннем беларуса ў Беларусі. З тым, каб дарэшты асэнсаваць працэсы сучаснага яму грамадства, аўтар імкнецца зазірнуць у

мінулае, дакарае беларусаў за здраду непаўторнай і самабытнай роднай мове, якая чамусьці часта не месціцца ў школьны расклад, бяздумна замяняецца іншымі. У выніку самі трапляем у непрыемныя і недарэчныя сітуацыі, няёмкае становішча, бо ніколі не заменіць, не быў і не стане Сямён-музыкант —раднёю Сымонумузыку! (—Беларуская мова!», [3, с. 5]).

Нялёгкай працы педагога, настаўніка ў шырокім разуменні гэтага слова, які аддае сваім вучням не толькі веды, але і сардэчны неспакой, душэўныя клопаты, прысвечаны вершы зборніка —Беларускі настаўнік!», —Малітва!», —Паездка ў Тураў да настаўніка беларускай мовы Фёдара Міхайлавіча Саўка!», —Школьны званок!». У вершы —Малітва! ў напаягумарыстычнай форме паэт звяртаецца да Бога і просіць у яго для настаўнікаў шчадрот. Сярод іх найперш належную зарплату, мудрага дырэктара, добрых вучняў, расклад без фортак, цёплую хату, годны адпачынак. Тым самым У. Верамейчык падкрэслівае, што незаўсёды ў нашым жыцці гэтыя людзі атрымоўваюць заслужаныя павагу, пашану ад сваіх выхаванцаў і дзяржавы. Тым не менш, найлепшыя з іх нястомна і сціпла працягваюць сцвярджаць сваё педагогічнае прызвание, здзяйсняць справу выхавання, нікому не скардзячыся і ніколькі не крыўдуючы на цяжкі лёс. Вобраз настаўніка ў творчасці У. Верамейчыка – найперш асоба, шчыра адданая працы, інтэлігентны чалавек, які імкнецца зрабіць усё неабходнае для таго, каб мудрае, добрае, вечнае абавязкова дало новыя ўсходы на ўрадлівай глебе дзіцячых сэрцаў, каб у іх сеялася, прарастала, множылася Вера, Надзея, Любоў (—Беларускі настаўнік!).

Удумлівай роздумнасцю над складанымі і супярэчлівымі пытаннямі сучаснасці прасякнуты творы пісьменніка —Да адмены купонаў!», —На трасе жыцця!». У першую чаргу лірычны суб'ект пералічаных вершаў імкнецца нагадаць нам, што чалавечае шчасце складаецца не з матэрыяльных атрыбутаў, а са звычайных шчырых пачуццяў і паважлівых адносін людзей адзін да аднаго. Герой-паэт марыць пра здзяйсненне для сябе напрыканцы жыцця трох заповітных мар, трох жаданняў: перачытаць шэсцьдзесят шосты санет Шэкспіра, памерці на службе героем у імя выратавання роднай краіны і каб на могілках апошняе развітальнае слова для яго было сказана добрым сябрам – Рыгорам Барадуліным (—Тры жаданні!).

Са з'едлівай сатырай У. Верамейчык адмаўляе патрэбу грамадства ва ўсякага кшталту дэмагогах, тарбахватах, чыноўніках-бюракратах, якія —сталі чырвонымі памешчыкамі! і на даходлівых пасадах набіваюць сабе кішэні, забываючыся на тое, што пастаўлены перш за ўсё для служэння народу (—Сельскай гаспадарцы!», —Расстрэл бюракрата!)). Пісьменнік бязлітасна выкрывае такія шматлікія вострыя і злабаздэнныя пытанні сучаснасці, як п'янства і хабарніцтва, гультайства і ашуканства, калі замест працы кіраўнікі імкнуцца хіба толькі добра адпачыць, жывуць для сябе, а перад падначаленымі —цытуюць ўзахлёб Міхаіла Сяргеіча...! (—Навагодня!», [3, с. 5]). У выніку ніякіх зрухаў да лепшага ў грамадстве не адбываецца: уся вытворчасць, працоўныя справы, даходы простых людзей стаяць на адным месцы ці змяняюцца да горшага (—Інфляцыя!)). У сувязі з гэтым лірычны суб'ект У. Верамейчыка робіць выснову: для далейшага росквіту і плёну руплівых і карысных спраў сапраўдных майстроў павінны —знікнуць абібокi-дрываломы! (—Дрывяных спраў майстры!», [3, с. 18]).

Трэба прызнаць, што У. Верамейчык заўсёды ставіўся да літаратурнай творчасці, аднолькава як і да выкладчыцкай працы, абавязкаў кіраўніка, сур'ёзна і строга (—Мясцовы паэт!», —Паэтам! і інш.). Магчыма, па гэтай прычыне ў вершы —***Не старайцеся стаць у сямнаццаць паэтам...! пісьменнік раіць пачаткоўцам не спяшацца друкавацца, папярэдне не засвоіўшы майстэрства заўважаць —кожную дробязь і рыску!», не набыўшы —шчырасць

голасу, не навучыўшыся —выплаўляць / слоў / трывожную / медзь [3, с. 49]. Сам У. Верамейчык з усёй адказнасцю рыхтаваў свае творы да выхаду ў свет. І такі падыход да пісьменніцкай справы цалкам апраўданы. Як вядома, сапраўдная паэзія вызначаецца не колькасцю прадстаўленых радкоў, а іх вартасцю, удумлівым стаўленнем аўтара да праблем быцця, сілай эмацыйнага ўздзеяння на чытача, уменнем закрануць самае істотнае, балючае, тонкае. Менавіта пералічаныя якасці, а таксама адкрытая грамадзянская пазіцыя, гатоўнасць маліцца за сваё Палессе і ўсю Беларусь, душэўная пранізлівая інтанацыя і робяць паэтычны голас У. Верамейчыка пазнавальным і адначасова адметным сярод многіх іншых.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Кудравец, А. Я Прыпяці і вусьце і выток / Анатоль Кудравец // За дальнім прычалам. Літаратурныя партрэты. – Мінск: Медысонт, 2007. – С. 150–164.
2. Коласаў, Л. Жыў тут народ белакуры / Л. Коласаў // Голас Радзімы. – 1995. – № 51 – 52. – С. 5.
3. Верамейчык, У. Ліхаўня: Вершы і паэма / Уладзімір Верамейчык. – Мінск: Маст. літ., 1997. – 78 с.